

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา

อัญญา พลดปลื่อง*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ตามแนวคิดของ ฮัสเซอร์ล (Husserl) และแนวคิดของไฮเดกเกอร์ (Heidegger) ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เป็นจริงของแต่ละบุคคล แต่มีพัฒนาการและแนวคิดที่แตกต่างกัน ตลอดจนเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา และการประยุกต์ใช้การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาเพื่อการศึกษาทางการพยาบาลและการสาธารณสุข

Data Analysis in Phenomenology Studies

Unya Plodpluang*

Abstract

This article was written to provide a revision for understanding of the Phenomenology study based on the philosophical views of Husserlian Transcendental Phenomenology and Heideggerian Hermeneutic Phenomenology. The basic principle of phenomenology is to understand the reality of each individual which is subjective and to understand the way things appear to them. These ways of study are different in the development and the philosophical views. This article also suggests an application of the Phenomenology study and data analysis for Nursing and Public health studies.

Keyword: Phenomenology study, Data analysis

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญพิเศษ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีนธ์

บทนำ

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่งซึ่งมีรากฐานมาจากการศึกษาทางปรัชญา ต่อมาได้นำมาใช้ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ การพัฒนาวิจัยเชิงคุณภาพในบ้านเราพัฒนาไปได้ช้า เหตุผลหนึ่งมาจาก การวิจัยเชิงคุณภาพนำแนวคิดพื้นฐานทางปรัชญามาเป็นหลักในการศึกษา^{1,2} การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นการศึกษาตามแนวคิดของตะวันตก ซึ่งมีวิธีการที่ยืดหยุ่นแต่ซับซ้อน และยังมีการโต้แย้งในแง่ของความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย จึงทำให้การวิจัยเชิงคุณภาพอยู่ในวงจำกัด อย่างไรก็ตามได้มีนักวิจัยได้พยายามที่จะศึกษาและทำความเข้าใจถึงการวิจัยประเภทนี้มากขึ้น เพื่อให้สามารถตอบสนองความรู้ทางวิชาการที่ไม่สามารถตอบคำถามได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันไป ผู้วิจัยต้องแปลความหมายของประสบการณ์ตามการรับรู้ของผู้ที่อาศัยอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ โดยเป็นอิสระจากแนวคิดทฤษฎีใดๆ

ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) มาจากภาษากรีกว่า Phenomenon หมายถึง การปรากฏขึ้น (appearance) และคำว่า Logos ที่หมายถึงการพิจารณาที่มีเหตุผล กระบวนทัศน์ทางปรากฏการณ์วิทยา มุ่งให้ความสนใจเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เน้นการคิดที่เกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของคนๆหนึ่ง และให้ความหมายของเรื่องของตนเองพบ^{3,4} นักปรากฏการณ์วิทยามักถามว่า “อะไรคือสาระสำคัญของประสบการณ์ของผู้คนเหล่านี้” หรือ “อะไรคือความหมายของปรากฏการณ์ของผู้ที่มีประสบการณ์นั้นๆ”

ความเป็นมาของการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของตะวันตก

การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาได้พัฒนามาเป็น 3 ระยะ⁵ ดังนี้

ระยะเริ่มแรก (Preparatory phase) ผู้มีบทบาทสำคัญในระยะนี้คือ Franz Brentano อยู่ในช่วง ค.ศ.1838-1917 สิ่งสำคัญของยุคนี้คือ มุ่งให้

ความสนใจต่อการกระทำและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่ากับการรับรู้ภายในตนเองของบุคคล (value of inner perception) โดยเฉพาะแนวคิดด้านจิตใจที่มีต่อการรับรู้ในเรื่องที่ผ่านมาจากบุคคล และให้ความสำคัญต่อการรับรู้ทั้งภายในและภายนอกของบุคคล (Interior perception is impossible without exterior perception) ในระยะนี้ยังมี Carl Stumpf ซึ่งเป็นศิษย์ของ Franz Brentano ที่ได้ศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ โดยเน้นเรื่องระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ในระยะนี้ถือได้ว่าเป็นรากฐานของการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยาในยุคต่อมา

ระยะที่สอง (German or second phase) ผู้มีบทบาทสำคัญในระยะนี้คือ Edmund Husserl (1859-1938) และ Martin Heidegger (1889-1976) แนวคิดหลักที่สำคัญ คือ การค้นหาความจริงที่ปรากฏอยู่โดยไม่มีการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ผู้ศึกษาเป็นอิสระจากกรอบแนวคิดหรือทฤษฎี โดยให้บุคคลอธิบายเรื่องราวและประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนเองประสบทางสัมผัสต่างๆ

ระยะที่สาม (French or third phase) เป็นระยะที่การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาได้เคลื่อนไหวจากเยอรมันมาสู่ประเทศฝรั่งเศส บุคคลสำคัญในระยะนี้คือ Gabriel Marcel (1889-1973) Jean Paul Sartre (1905-1980) และ Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) แนวคิดหลักในระยะนี้คือ การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลมาจากการรับรู้การของมีชีวิตอยู่ในประสบการณ์จริง และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งนี้ Gadamer เป็นบุคคลสำคัญของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ โดยเน้นเรื่องการใช้ภาษา วงจรการตีความหมาย (hermeneutic circle) การสนทนา (dialogue) และการหล่อหลอมความเข้าใจของกระบวนกรทางความคิดนั้นๆ⁶

แนวคิดของการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การศึกษาปรากฏการณ์วิทยามีแนวคิดหลักทางปรัชญาและจิตวิทยา ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

มากในการศึกษา แต่ปัจจุบันการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยากลับเป็นการศึกษาที่ให้ความสนใจในเรื่อง “วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลมากกว่าทฤษฎีของวิธีการ”⁶ ทั้งที่ทฤษฎีมีความสำคัญในการเป็นฐานคิดของการศึกษา นักวิจัยจึงควรให้ความสำคัญกับแนวคิดของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางและวิธีการของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยานี้มากขึ้น ระเบียบวิธีวิจัยต้องมีแนวคิดทฤษฎีมาก่อนวิธีการวิจัย จึงจะถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่คุ้มค่า

แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Schools of Phenomenology) มี 3 ลักษณะ⁵ ได้แก่

1. Duquesne school มีแนวทางการศึกษาตามโครงสร้างที่เหมือนจริง (Eidetic structure) ของ Husserl โดยให้ความสำคัญกับการพรรณนา (Notion of description) การศึกษาในลักษณะนี้ได้รับการพัฒนาโดยนักวิจัยหลายคน เช่น โคลไลซี (Colaizzi) จีออจจิ (Giorgi) และ แวน คัม (Van Kaam)

2. Heideggerian Hermeneutic มีแนวทางการศึกษาโดยใช้การตีความปรากฏการณ์ (Interpretation of phenomena) ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในนักวิจัยพยาบาล โดยนำมาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจต่อความหมาย (Common meaning) เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคล นักวิจัยในกลุ่มนี้ คือ ไดเคิลแมน อัลเลน และแทนเนอร์ (Diekmann, Allen & Tanner) เลียวนาร์ด (Leonard) และ เบนเนอร์ (Benner)

3. Dutch school มีแนวทางการศึกษาที่ผสมการพรรณนา (description) กับการตีความ (interpretation) ไว้ด้วยกัน การศึกษาประเภทนี้นิยมนำมาประยุกต์ใช้การศึกษาทางสังคมวิทยา เพื่อค้นหาความลับของโลก (World' secret) และความคุ้นเคย (Intimacies) โดยผ่านการถามและการอธิบาย นักวิจัยที่ใช้การศึกษานี้⁷ ได้แก่ แวน แมนเนน (Van manen) เป็นต้น

แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยามีจุดเน้นที่มีความแตกต่างกัน และสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทาง^{8,9} ดังนี้

1. ปรากฏการณ์วิทยาแนวอุตรวิสัย (Transcendental Phenomenology) เป็นแนวคิดของ Edmund Husserl แนวคิด Husserlian Phenomenology เป็นความคิดที่เกิดขึ้นอย่างอิสระในเรื่องที่ต้องการศึกษา⁵ หลักสำคัญของแนวคิดนี้คือ มุ่งพรรณนาความหมายที่สร้างขึ้นมาจากจิตสำนึก ผู้ศึกษาตามแนวคิดนี้ต้องไม่มีอคติ และไม่มีอารมณ์เยี่ยงในเรื่องที่ศึกษา โดยขจัดความคิดเห็นของตนออกจากสิ่งที่ตนเองกำลังศึกษา (bracketing) เน้นที่จุดมุ่งหมาย (intentionality) และสาระสำคัญ (essences) ของการรับรู้ของบุคคล มีความเชื่อว่ามนุษย์จะเข้าใจในสิ่งที่ประสบได้ด้วยการรับรู้

2. ปรากฏการณ์วิทยาแนวอัตถิภาวะ (Existential Phenomenology) ตามแนวคิดของ Maurice Merleau-Ponty และ Jean-Paul Satre ที่ว่าการดำรงอยู่ในโลกของบุคคลมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้นๆ มุ่งวิเคราะห์ภาวะที่มีที่แท้ (Existence) ของบุคคลและสิ่งต่างๆ โดยเชื่อว่าการรับรู้ของบุคคลส่งผลต่อการดำรงอยู่ในโลกด้วย การใช้ชีวิตในปัจจุบัน เป็นผลมาจากภูมิหลังและประสบการณ์เดิม (Historical person) ของแต่ละคน

3. ปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรต (Hermeneutic Phenomenology) ตามแนวคิดของ Heidegger โดยได้พัฒนาแนวคิดการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา มาเป็นปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Hermeneutic Phenomenology or Interpretive Phenomenology) ที่เน้นการตีความหมายของประสบการณ์ของบุคคลเป็นหลัก โดยมีมุมมองขัดแย้งกับ Husserl ในเรื่องของการแยกตัวเองออกจากเรื่องที่ศึกษา โดยเชื่อว่า สิ่งที่เป็นอยู่ (being) เวลา (timing) มีความหมายในตนเอง (meaning) ซึ่งสามารถตีความหมายได้ และภาษามีความสำคัญมากในการตีความซึ่งผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ¹⁰ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไม่สามารถแยกตนเองจากการศึกษาได้

การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Hermeneutic Phenomenology) เชื่อว่า บุคคลมีความสำคัญมากต่อการศึกษา โดยแต่ละคนจะมี

ความรู้สึกนึกคิดต่อประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคล^{10, 11} และเป็นการให้ความหมายตามความคิดของแต่ละคน ที่อาจแตกต่างจากคนอื่น ลักษณะที่สำคัญคือ

1. บุคคลเป็นผู้อยู่ในสิ่งแวดล้อม (The person as having a world) หมายถึง บุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวตั้งแต่เกิดไม่สามารถแยกจากกันได้ สิ่งแวดล้อมในที่นี้ ได้แก่ ภาษาวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในบริบทของบุคคลนั้นๆ ซึ่งผู้วิจัยควรให้ความสนใจในสิ่งแวดล้อมที่ศึกษา

2. บุคคลเป็นผู้ทรงคุณค่า (The person as being for whom things significance and value) หมายถึง บุคคลเป็นผู้ให้ความหมายในเรื่องสิ่งต่างๆ ตามสิ่งแวดล้อม ภาษาและวัฒนธรรม คุณลักษณะพื้นฐานของแต่ละคนจะแสดงออกมาจากการรับรู้และประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยควรให้ความสำคัญต่อมุมมอง ความคิดและมีความเข้าใจต่อบุคคลในบริบทนั้นๆ

3. บุคคลเป็นผู้แปลความหมาย (The person as self interpreting) หมายถึง บุคคลเป็นผู้ให้ความหมายตามความคิดและประสบการณ์ของตนเอง โดยปราศจากทฤษฎีต่างๆ เป็นการรับรู้เฉพาะของบุคคลตามการให้ความสำคัญที่เป็นพื้นภูมิลักษณ์ของบุคคล

4. บุคคลเป็นการรวมเข้าไว้ด้วยกัน (The person as embodied) หมายถึง บุคคลมีลักษณะของการรวมเข้าไว้ด้วยกันของความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายแบบแผนการดำรงชีวิต ประกอบด้วย กาย จิตสังคัม กายใต้สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กันไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ได้

5. บุคคลมีมิติของการเวลา (The person in time) หมายถึง บุคคลมีความเป็นอยู่ตามมิติของเวลา และตามประสบการณ์ชีวิตที่ได้รับจากอดีต ซึ่งส่งผลเกี่ยวเนื่องถึงอนาคตได้

แนวคิดของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การพรรณนาและการตีความ^{11,12} เพื่อให้เห็นถึงประสบการณ์ชีวิตและเขียนความเข้าใจนั้นเป็นในลักษณะแบบแผนชีวิต และ

สะท้อนเป็นเสียงที่มาจากประสบการณ์ของบุคคลตามสภาพที่เป็นอยู่¹³ อาจกล่าวได้ว่า นักปรากฏการณ์วิทยาทำความเข้าใจความหมายที่อยู่ในบุคคล หรือสาระของประสบการณ์ต่อการมีชีวิตอยู่บนโลก โดยให้ความสำคัญต่อความเข้าใจที่มีต่อประสบการณ์มากกว่าที่จะอธิบายเหตุผลของประสบการณ์นั้นๆ¹⁴

แม้ว่าแนวคิดการศึกษาปรากฏการณ์จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ปรากฏการณ์ทุกรูปแบบก็มีลักษณะร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ การปฏิเสธลัทธินิยมเชิงประจักษ์ (Empirical realism) ซึ่งเชื่อว่า สิ่งที่เป็นจริงจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น แต่ในทัศนะของนักปรากฏการณ์วิทยานั้น สิ่งที่เป็นจริงไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเสมอไป แต่หลายอย่างสามารถเข้าถึงได้ด้วยการหยั่งรู้ (intuition) ผ่านความเข้าใจถึงความรู้สึกหรือสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล⁹ หมายความว่า ประสบการณ์ชนิดเดียวกันย่อมมีแก่นแท้ (essence) เดียวกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นโครงสร้างเดียวกัน ตามความหมายที่คนเข้าใจร่วมกันหรือเข้าใจตรงกัน จากการที่ได้ศึกษาลักษณะร่วมกันของประสบการณ์ในเรื่องเดียวกันจากคนหลายคน อาจสรุปได้ว่าการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ Husserl เป็น Post positivism และการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ Heidegger เป็น Constructivism

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา หมายความว่า การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความหมายข้อมูล ซึ่งจะเกิดขึ้นทันทีที่นักวิจัยเข้าไปในพื้นที่ที่ศึกษา (Site or Setting) จึงเป็นเรื่องยากที่จะแยกจะความแตกต่างของกระบวนการทั้งสองนี้ออกจากกัน¹⁵ การตีความข้อมูลมีความสำคัญมากเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของการมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา จะมีความคล้ายคลึงกันกับการวิเคราะห์ข้อมูล ในวิจัยเชิงคุณภาพประเภทอื่นๆ เพียงแต่มี

รายละเอียดปลีกย่อยที่มีความแตกต่างกัน ตามแนวคิดหลักที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาได้มีการพัฒนาเพื่อใช้ในการอธิบายประสบการณ์นั้น ในที่นี้จะนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยา ตามแนวคิดของ ฮัสเซิร์ล (Husserlian Transcendental Phenomenology) และแนวคิดของ ไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) โดยนำเสนอรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลของนักวิจัยในแต่ละคนตามการศึกษา ดังรายละเอียด

การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ ฮัสเซิร์ล (Husserlian Phenomenology)

นักวิจัยที่ยึดแนวคิดของ ฮัสเซิร์ล (Husserlian Phenomenology) มาเป็นแนวทางการศึกษาและนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ โคลไลซี (Colaizzi) จีออจี้ (Giorgi) และ แวน คัม (Van Kaam) ในแต่ละวิธีมีสาระสำคัญดังนี้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ โคลไลซี (Colaizzi's method)

การวิเคราะห์ข้อมูลของ โคลไลซี¹⁶ มีรูปแบบการศึกษา Duquesne school ตามแนวคิดโครงสร้างตามความเป็นจริงของฮัสเซิร์ล (Husserlian Phenomenology) มี 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. อ่านบทสัมภาษณ์ที่ถอดความแล้วหลายๆ ครั้ง เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง (Read all protocols to acquire a feeling for them)
2. ทบทวนแต่ละข้อความในทุกหน้าอย่างถ่องแท้เพื่อค้นหาสำคัญของเนื้อเรื่อง (Review each protocol and extract significant statements)
3. ทำความเข้าใจตามนัยสำคัญของเนื้อหา (Spell out meaning of each significant statements) และกำหนดความหมาย (Formulate meanings)
4. กำหนดความหมายของกลุ่มคำที่เป็นประเด็นหลัก (Organization the formulated meanings into clusters of themes)
5. รวบรวมผลลัพธ์ที่ได้จากปรากฏการณ์ที่

ศึกษาและอธิบายหรือบรรยายอย่างถี่ถ้วน (Integrate results into an exhaustive description of the phenomenon under study)

6. อธิบายปรากฏการณ์ที่ยังกำกวมให้มีความชัดเจนเท่าที่จะเป็นไปได้ (Formulate an exhaustive description of the phenomenon under study in as unequivocal a statement of identification as possible)

7. นำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาย้อนกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Ask participants about the findings thus far as a find validating step)

การวิเคราะห์ข้อมูลของโคลไลซี (Colaizzi's method) มักถูกนำมาใช้ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางด้านสุขภาพ ที่สำคัญของการวิเคราะห์ของโคลไลซี คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลับไปยังผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้แนบกับประสบการณ์ที่เป็นจริงของตน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ จีออจี้ (Giorgi's method)

การวิเคราะห์ข้อมูลของ จีออจี้¹⁷ (Giorgi) ยึดแนวทางการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาของ ฮัสเซิร์ล (Husserlian Phenomenology) แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านข้อมูลทั้งหมดเพื่อรับรู้ในภาพรวม (Read the entire set of protocols to get a sense of the whole)
2. แยกข้อความที่เกี่ยวกับประสบการณ์ที่ศึกษาออกจากคำบรรยายของผู้ให้ข้อมูล (Discriminate units from participants' description of phenomenon being studied)
3. เชื่อมโยงกับความเข้าใจทางจิตวิทยาในแต่ละหน่วยของความหมาย (Articulate the psychological insight in each of the meaning units)
4. สังเคราะห์หน่วยความหมายทั้งหมดที่ได้ให้มีความสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล (Synthesize all of the transformed meaning units

into a consistent statement regarding participants' experiences) โดยทำให้เห็นแก่นแท้ของประสบการณ์อย่างชัดเจนทั้งแบบทั่วไปและแบบเฉพาะ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ จีออจี้ (Giorgi's method) มีความเหมาะสมสำหรับการทำความเข้าใจประสบการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับสุขภาพ¹⁸ เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพแก่ผู้ป่วย ในการวิเคราะห์ข้อมูลของจีออจี้ จะให้ความสำคัญในความไม่มีอคติของผู้วิจัย (Bracketing) แม้ว่าการวิจัยจะมีผู้วิจัยมากกว่าหนึ่งคน ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นว่าไม่เกริ่นนำหรือชักโยงข้อมูลให้เป็นไปในลักษณะที่ผู้วิจัยต้องการ แต่เป็นการค้นพบข้อมูลด้วยตัวของผู้วิจัยเอง ทั้งนี้ จีออจี้เน้นการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบความตรงของข้อมูลโดยย้อนกลับข้อมูลไปยังผู้ให้ข้อมูล หรือใช้การตัดสินภายนอกเพื่อทบทวนการวิเคราะห์นั้นเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ แวน คัม (Van Kaam's method)

แวน คัม (Van Kaam) เป็นนักวิจัยที่มีแนวทางการศึกษาตามแนวคิดเชิงปรากฏการณ์วิทยาของฮัสเซอร์ล (Husserlian Phenomenology) แบ่งการวิเคราะห์เป็น 6 ขั้นตอน¹⁹ ดังนี้

1. จัดการข้อมูลและเนื้อหาที่จะศึกษาโดยการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ (List and group preliminarily the descriptive expressions that must be agreed upon by expert judges) จากนั้นนำเสนอเป็นร้อยละของประเด็นย่อยที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล

2. ลดทอนข้อมูลที่คลุมเครือ ซ้ำซ้อนของผู้ให้ข้อมูล จนได้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรม (Reduce the concrete, vague, and overlapping expressions of the participants to more descriptive terms) และบรรยายข้อมูลที่ได้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกัน

3. ขจัดองค์ประกอบที่ไม่อยู่ในปกติวิสัยที่จะศึกษา (Eliminate elements not inherent in the phenomenon being studied)

4. แสดงข้อสมมติฐานและอธิบาย

ปรากฏการณ์ที่เราศึกษา (Write a hypothetical identification and description of the phenomenon being studied)

5. ประยุกต์ข้อสมมติฐานเพื่อสุ่มเลือกตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่าง (Apply hypothetical description to randomly selected cases from the sample)

6. พิจารณาข้อสมมติฐานในเรื่องของความถูกต้อง (Consider the hypothesized identification as a valid identification) และอธิบายเพื่อให้มีความสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลของแวน คัม (Van Kaam's method) เน้นการศึกษาเชิงจิตวิทยาและสามารถปรับใช้ได้กับวิจัยทางการแพทย์ ผู้วิจัยต้องเป็นอิสระจากข้อมูลในทุกขั้นตอน เนื้อหาที่สำคัญจะถูกจำแนกออกด้วยประเด็นย่อยและข้อมูลที่ได้อธิบายไว้ สิ่งที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล คือ การอ้างอิงข้อมูลจากหลายแห่งทั้งจากการรวบรวมข้อมูลจริง และความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้วิจัยที่ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

จากแนวคิดเชิงปรากฏการณ์วิทยาของฮัสเซอร์ล (Husserlian Phenomenology) ที่นักวิจัยยึดเป็นแนวทางในการศึกษา จะพบว่ามีความแตกต่างกันอยู่ ในเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลของโคไลซี (Colaizzi) จีออจี้ (Giorgi) และ แวน คัม (Van Kaam) ที่ใช้พื้นฐานแนวคิดของ ฮัสเซอร์ล (Husserl's philosophy) เพื่อพรรณนาถึงความหมายของประสบการณ์โดยผ่านสาระสำคัญของประเด็นหลัก (Themes) ที่ค้นพบนั้น มีข้อแตกต่างกันอยู่ นั่นคือวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ โคไลซี (Colaizzi's method) เน้นที่ความแม่นยำของข้อมูลจากการวิเคราะห์ ด้วยการนำผลลัพธ์ที่ได้นั้นย้อนกลับไปที่ผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง เพื่อตรวจดูความถูกต้อง ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลของจีออจี้ (Giorgi's method) เน้นที่การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ความหมายในสิ่งที่พบ โดยเชื่อว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่มีการตรวจสอบความตรงของข้อมูลโดยย้อนกลับข้อมูลไปยังผู้ให้ข้อมูล หรือใช้การตัดสินภายนอกเพื่อทบทวนการ

วิเคราะห์ ในขณะที่วิธีการของ แวน คัม (Van Kaam's method) ให้ผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบข้อมูลเหล่านั้นทุกขั้นตอน

การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ ไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) มีผู้นำแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ไดเคิลแมน และ อัลเลน (Diekelmann and Allen) เลียนวนาร์ด (Leonard) และ เบนเนอร์ (Benner) เป็นต้น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ ไดเคิลแมน และ อัลเลน (Diekelmann and Allen method)

ไดเคิลแมน และ อัลเลน (Diekelmann and Allen) ใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) โดยใช้นามแฝงกับผลของข้อมูลที่ได้ มีขั้นตอนการวิเคราะห์ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านข้อความที่ได้จากการถอดเทปหรือเนื้อหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (All the interviews or texts are read for an overall understanding)
2. เขียนสรุปข้อความที่แปลความได้จากการสัมภาษณ์ (Interpretive summaries of each interview are written)
3. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อความตามที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือจากเนื้อหา (A team of researchers analyzes selected transcribed interviews or texts)
4. เมื่อตีความข้อมูลแล้วพบว่าไม่สอดคล้องให้ศึกษาเพิ่มเติมจากตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Any disagreements on interpretation are resolved by going back to the text)
5. เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของเนื้อหา (Identified by comparing and contrast the text)
6. ค้นหาความสัมพันธ์ของประเด็นสำคัญเกิดขึ้น (Relationships among themes emerge)
7. นำเสนอเค้าโครงของประเด็นสำคัญกับ

ทีม (Draft of the themes along with exemplars from texts is presented to the team) เพื่อรวมกันเป็นเค้าโครงสุดท้าย (Responses or suggestions are incorporated into the final draft)

แนวคิดของ ไดเคิลแมน อัลเลน และ เบนเนอร์²⁰ มีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญคือ การค้นหาประเด็นที่สำคัญ (Categories and exemplars) โดยการแยกข้อความที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ตรวจสอบความเชื่อมโยงกันเป็นประเด็นหลัก (Themes) ให้สัญลักษณ์ และสุดท้ายหลังจากจำแนกประเด็นหลักก็กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของประเด็นหลัก เพื่อเสนอผลการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ เลียนวนาร์ด (Leonard's method)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ เลียนวนาร์ด (Leonard's method) จะหาสาเหตุที่พยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล¹⁰ ในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้

1. ถอดเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) ออกเป็นบทสนทนาตามตัวอักษร ตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากการฟังเทปหลายครั้ง
2. นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทป การบันทึกภาคสนาม และจากการสังเกตในพื้นที่ มาอ่านทวนซ้ำหลายรอบ พยายามสังเกตความหมายของคำบรรยายทุกขั้นตอน ดัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกให้เหลือเฉพาะแก่น (Core) จากนั้นถอดรหัสข้อความ (Coding) ออกจากบทสนทนาแล้วพิจารณา คำต่าง ๆ นั้นว่าแสดงถึงอะไร เราเรียกว่า ประเด็นย่อย (Categories or Sub themes)
3. สรุปรวมประเภทของเรื่องหรือประเด็นย่อยที่ได้ที่มีเนื้อหาเข้ากลุ่มกัน รวบรวมเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน ในขั้นตอนนี้เรียกว่า การสรุปประเด็นหลัก (Themes)
4. พิจารณาแต่ละประเด็นและความหมายของคำ การตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลหรือผู้มีส่วนร่วมในแต่ละเหตุการณ์ จนเรื่องที่ตอบสนองกลายเป็น

เป็นแบบอย่าง (Exemplars) หรือเป็นเรื่องที่สามารถอธิบายความหมายของสถานการณ์นั้นๆได้

5. การจำแนกข้อมูลที่ได้ตามความหมายที่สามารถอธิบายการกระทำต่างๆที่เป็นลักษณะเฉพาะได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจภายในบริบทนั้นๆ

การแปลความข้อมูลตามแนวคิดของเลียวนาร์ด (Leonard's method) นั้น เน้นที่ประสบการณ์และความรู้เดิมของผู้วิจัยที่มีต่อเรื่องที่จะศึกษา เนื่องจากจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจประสบการณ์ของบุคคลในเรื่องที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ เบนเนอร์ (Benner's method)

เบนเนอร์ (Benner) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ ไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) โดยใช้ 3 กระบวนการ⁴ ได้แก่

1) กระบวนทัศน์/มิติของเรื่องที่จะศึกษา (Paradigm cases)

2) การวิเคราะห์ความสำคัญ (Thematic analysis)

3) รูปแบบที่สามารถอธิบายได้ (Exemplars)

การวิเคราะห์ข้อมูลของ เบนเนอร์ เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์ของเรื่องที่จะศึกษา โดยเริ่มด้วยการอ่านบันทึกภาคสนามและเนื้อหา เพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องราวทั้งหมด ในขั้นของการวิเคราะห์นั้น การตีความตั้งอยู่บนพื้นฐานของคำถาวรวิจัยเบื้องต้นและเค้าโครงของการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับข้อมูล เนื้อหาที่สอดคล้องกันจะถูกสรุปรวมกันเป็นหมวดหมู่ โดยให้รหัสเป็นประเด็นย่อย (Categories) และพัฒนาเป็นประเด็นหลัก (Themes) ประเด็นที่ได้เป็นการค้นพบสามารถใช้เป็นแบบอย่างที่ดีของปรากฏการณ์เพื่อให้ความหมายในสถานการณ์อื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป

นักวิจัยเชิงคุณภาพที่ยึดการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) เน้นที่การให้ความหมาย

โดยใช้วิธีที่หลากหลายหลายในการได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ไม่เข้มงวดในการวิเคราะห์ข้อมูล แต่จะนำเสนอแนวทางการให้ความเชื่อมั่นต่อข้อมูลที่ค้นพบ โดยผู้วิจัยจะแสดงถึงความน่าเชื่อถือของการแปลความหรือตีความข้อมูล (Trustworthiness of the interpretation in the study) ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญในทุกขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล

สาระสำคัญของวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบปรากฏการณ์วิทยา

แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันบ้างในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบปรากฏการณ์วิทยา แต่องค์ประกอบสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน²¹ ได้แก่

1. การย่อข้อมูล (Data reduction) เป็นกระบวนการจัดการด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นระเบียบ โดยจัดระบบและเชื่อมโยงข้อมูลตามกรอบแนวคิดของเรื่องที่จะศึกษา อาจใช้วิธีการที่ทำให้ข้อมูลน้อยลง ด้วยการตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังศึกษาออก เหลือไว้เฉพาะเรื่องที่ต้องการศึกษาจริงๆ เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างเป็นระบบ และเข้าใจง่าย

2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จัดระเบียบไว้แล้วอย่างเป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพรรณนา

3. การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของการวิจัย (Conclusions, drawing and verifying) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ไดรรวมทั้งการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อให้ได้ประเด็นหลักของการศึกษา พร้อมทั้งการยืนยันผลด้วยการตรวจสอบสามเส้า ความน่าเชื่อถือของข้อสรุป ซึ่งสิ่งที่ได้จากการตีความอาจแสดงในรูปของคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎี

บทสรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเชิง

ปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยต้องมีความชัดเจนในแนวคิดของที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งแนวคิดที่เป็นต้นแบบของการศึกษาคือ แนวคิดของ ฮัสเซอร์ล (Husserlian Transcendental Phenomenology) และแนวคิดของ ไฮเดกเกอร์ (Heideggerian Hermeneutic Phenomenology) ซึ่ง ฮัสเซอร์ล (Husserl) จะเน้นที่การพรรณนาสิ่งที่เกิดขึ้นตามปรากฏการณ์ ในขณะที่ไฮเดกเกอร์ (Heidegger) เน้นที่การให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยเลือกใช้การวิเคราะห์ตามแนวทางของผู้วิจัยที่เป็นผู้รู้ในการศึกษานั้นๆ อย่างไรก็ตามนักวิจัยเชิงคุณภาพที่ดีควรเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินไปตลอดกระบวนการวิจัย สารสำคัญของกาวิเคราะห์ข้อมูลไม่ได้มีอยู่เพียงการตีความข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ แต่เป็นการบูรณาการความคิดอย่างเข้มข้น (Concentrated thinking) การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลของผู้วิจัย และความพยายามที่จะวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเน้นการได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง อาทิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล บันทึกภาคสนาม แนวทางการสัมภาษณ์ การตั้งคำถาม การให้รหัสข้อมูล เหตุผลของการจัดกลุ่มรหัสที่เหมือนกัน ความแตกต่างของหมวดหมู่ข้อมูลในแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ควรมีการตรวจสอบภายนอกจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อคุณภาพของงาน ซึ่งจะส่งผลให้ผลงานวิจัยมีความถูกต้อง และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

1. Polit D. F., & Hungler B.P. Nursing Research: Principles and Methods. Philadelphia: Lippincott 1999.
2. Walter A.J. Phenomenology: Implications for nursing research. Journal of Advanced Nursing 1995; 22: 791-799.
3. Omery A. Phenomenology: a method for nursing research. Advanced Nursing Science 1983; 5: 49-63.
4. Benner, P. Interpretive Phenomenology. Thousand Oak, CA: SAGE. 1994.
5. Holloway I., & Wheeler S. Qualitative Research for Nurses. Australia : Blackwell Science. 1996.
6. Koch, T. Interpretive approaches in nursing research: the influence of Husserl and Heidegger. Journal of Advanced Nursing 1995 ; 21: 827-836.
7. Van Manen M. Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy. State University of New York Press, New York. 1990.
8. Schwandt T. A. Dictionary of qualitative inquiry. Thousand Oaks, CA: Sage. 2001.
9. ชาย โพธิ์ลีดา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. 2549.
10. Leonard V. W. A Heideggerian Phenomenologic perspective on the concept of the Person. Advances in Nursing Science, 1989; 9: 40-55.
11. Heidegger M. Being and Time (MacQuaeie J. & Robinson E. trans). Harper & Row, New York. 1962.
12. Husserl E. Phenomenology and the Crisis of Philosophy (Lauer Q. trans.). Harper & Row, New York. 1965.
13. Van Manen M. Linking ways of knowing with ways of being practical. Curriculum Inquiry 1977; 6: 205-228.
14. Van Manen M. An experimental in educational the rising: the Utrecht school. Interchange 1978; 10: 48-66.
15. Bogdan R. C., & Biklen S. K. Qualitative Research for Education an Introduction to Theory and Methods. Boston: Allyn and Bacon. 2003.

16. Colaizzi P. Psychological research as the Phenomenologist views it. In *Existential – Phenomenological Alternatives for Psychology* (Valle R. & King M. eds), Oxford University Press, London 1978: 48–71.
17. Giorgi A. Sketch of a Psychological Phenomenological method. In *Phenomenology and Psychosocial Research* (Giorgi A., ed) Duquesne University Press, Pittsburgh 1985 : 8–22.
18. Moore L. W., & Miller M. Older men's experiences of living with severe visual impairment. *Journal of Advanced Nursing* 2003; 43(1):10–18.
19. Van Kaam A. *Existential Foundation of Psychology*. Duquesne University Press, Pittsburgh. 1966.
20. Diekelmann N. & Allen D. *A Hermeneutic Analysis of the NLN's Criteria for the Appraisal of the Baccalaureate Programs*. National League for Nursing, New York. 1989.
21. Miles M. & Huberman A. *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook for New Methods*. Sage Publications, Beverly Hills, CA. 1984.